

Голові разової спеціалізованої вченої ради
в Національному технічному університеті
«Дніпровська політехніка»,
доктору наук з державного управління,
професору
ЛИПОВСЬКИЙ Н.А.

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора наук з державного управління, професора Поступної Олени Вікторівни
на дисертаційну роботу Першиної Наталії Геннадіївни
на тему: «Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної
спадщини в Україні», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора
філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за
спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

Актуальність теми дослідження публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини обумовлена її значущою роллю у формуванні та збереженні культурної ідентичності сучасних суспільств. Нематеріальна культурна спадщина є живим виявом колективної пам'яті, духовних цінностей і традицій, які формують унікальність кожної нації. У глобалізованому світі, що характеризується стрімкими соціальними змінами, технологічним прогресом та культурною гомогенізацією, збереження нематеріальної культурної спадщини є не лише питанням культурної політики, а й стратегічним напрямом публічного управління, спрямованим на забезпечення культурного розмаїття та сталого розвитку. Україна, маючи багатющий культурний код, сформований багатовіковою історією та етнокультурними традиціями, особливо потребує ефективної системи управління охороною нематеріальної культурної спадщини.

Публічне управління у сфері нематеріальної культурної спадщини має вирішувати низку ключових завдань: визначення пріоритетних напрямів збереження та популяризації культурних надбань, координацію дій різних суб'єктів управління, залучення громадськості до процесів збереження спадщини, а також інтеграцію міжнародного досвіду. Тому в Україні особливо важливо створити умови для формування послідовної державної політики, яка базувалася б на принципах європейської інтеграції – зокрема, участі в єдиному культурному просторі, дотриманні міжнародних конвенцій (зокрема Конвенції ЮНЕСКО 2003 року про охорону нематеріальної культурної спадщини) та активному обміні досвідом із іншими країнами.

Крім того, ефективне публічне управління у цій сфері має враховувати динамічність нематеріальної культурної спадщини та її вразливість до зовнішніх викликів, таких як урбанізація, зміна клімату, міграційні процеси. Таким чином, публічне управління у сфері нематеріальної культурної спадщини має стати інструментом не лише її збереження, а й формування сталого майбутнього, де культура сприймається як рушійний механізм соціальної єдності, економічного розвитку та громадянської активності.

Отже, дослідження публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини є надзвичайно актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Воно сприяє вдосконаленню національної моделі управління культурою, зміцненню інституційної спроможності держави та підвищенню соціальної відповідальності громадян за збереження культурної ідентичності.

З огляду на вище зазначене, актуальність теми дослідження, обраної Першиною Наталією Геннадіївною, є доведеною.

Дисертаційне дослідження виконане у межах тем науково-дослідних робіт: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні», номер державної реєстрації 0122U002375 (2022-2024 рр.); «Цифрова трансформація публічного управління», номер державної реєстрації 0122U002236 (2022-2024 рр.), в яких авторка брала участь як молодший науковий співробітник, виконавець (є відповідні довідки про участь в НДР). Матеріали досліджень Н. Г. Першиної представлені у підрозділах заключних звітів з НДР, увійшли до наукових публікацій з результатами виконання наукових тем.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність та обґрунтованість теоретико-методологічних положень, методичних та прикладних розробок, висновків і рекомендацій, представлених у дисертаційній роботі Н. Г. Першиної, підтверджується правильністю постановки наукових і практичних завдань, комплексним характером їх виконання із застосуванням відповідних методологічних прийомів та методів досліджень. Джерельна база дисертації складає 244 найменування, з них 54 – англійською мовою, використанням достатнього комплексу методів наукового дослідження, а також апробацією наукових результатів на 7 науково-практичних конференціях і 5 публікаціями у наукових фахових виданнях.

Структурно рукопис дисертації Н. Г. Першиної складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 294 сторінки, з них 205 – основний текст, 2 таблиць,

8 рисунків, 3 додатки.

Відповідно до мети та завдань дослідження, авторкою у *першому розділі* дисертації досліджено теоретичні основи та історію охорони нематеріальної культурної спадщини як наукової проблеми та сфери публічного управління. Аналізується розвиток пам'яткоохоронної галузі в Україні та зарубіжний досвід. Нематеріальна культурна спадщина визначається як ключовий елемент ідентичності, що передається поколіннями, та має характеристики нематеріальності, колективності, динамічності та цінності для ідентичності. Її значення полягає у збереженні культурного розмаїття, зміцненні спільності, розвитку туризму та економіки, а також збереженні історичної пам'яті. Досліджується історичний контекст охорони спадщини в Україні та виклики публічного управління нематеріальною культурною спадщиною у контексті європейської інтеграції, міжнародних конвенцій та обміну досвідом. Акцентується на необхідності адаптивних стратегій, що враховують екологічні чинники та баланс між збереженням і розвитком.

У *другому розділі* дисертації – «Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини: вітчизняні та світові проєкції» – розглянуто інституційні засади та правове регулювання охорони нематеріальної культурної спадщини на міжнародному та національному рівнях.

На основі Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року проаналізовано ключові функції формування публічного управління у цій сфері, зокрема стратегічне планування, координацію, мотивацію суб'єктів, комунікацію, контроль та роботу з носіями традицій. Виділено основні інструменти реалізації державної політики щодо нематеріальної культурної спадщини, які базуються на міжнародних стандартах, зокрема Конвенції ЮНЕСКО 2003 року, що визнає цю спадщину невід'ємною частиною людської ідентичності та культурного розмаїття.

У дослідженні зазначено, що незважаючи на певний прогрес, нормативно-правова база України у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини залишається фрагментарною та потребує системного вдосконалення. Відсутність цілісної державної політики, чіткої правової регламентації, механізмів фінансування та кримінальної відповідальності обмежує ефективність управління. Також виявлено правові колізії та неузгодженості, що ускладнюють імплементацію міжнародних стандартів у національну практику. Аналіз світового досвіду дозволив сформулювати основні напрями розвитку публічного управління нематеріальною культурною спадщиною, орієнтовані на міжсекторальність, інтеграцію з іншими галузями права та практичну підтримку носіїв традицій.

У *третьому розділі* дисертації – «Напрями вдосконалення публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні» –

обґрунтовано публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні, яке ґрунтується на процесному підході та його інтегративному поєднанні з теоретичною концепцією М. Садрі, А. Арістиду та Д. Равазі. Висвітлено формування міжсекторальних партнерств як ключового елемента ефективного управління, а також розроблено концептуальну модель, що інтегрує принципи публічного управління: партнерство, демократичність, прозорість, стійкість, інституційну системність, соціальну відповідальність бізнесу, меценатство та громадянську активність.

Доведено, що запропоновані принципи корелюють з функціями управління (планування, мотивація, організація, комунікація, контроль), забезпечуючи їх взаємозв'язок та збалансовану реалізацію. Для оцінки ефективності заходів з охорони нематеріальної культурної спадщини визначено критерії: кількість заходів, залучення громади, освітня діяльність, соціально-економічні показники, інфраструктура та цифрові технології.

Розділ 2 підкреслює значення процесного підходу в удосконаленні публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, пропонуючи методологічні та практичні рекомендації для реалізації сталої політики в Україні.

Таким чином, в дисертації оформлені ключові компоненти адаптованого до міжсекторального партнерства процесного підходу в публічному управлінні у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини:

- інституційна основа: формування визначеної архітектури взаємодії між державними установами, громадянським сектором та підприємництвом. Це передбачає розробку нормативних документів та утворення координаційних платформ;

- економічна перспектива та мотивація: розрахунок на стимули, зокрема фінансова підтримка для залучення учасників, формування внутрішніх та зовнішніх аспектів діяльності суб'єктів, пов'язаних із управлінням у зазначеній сфері;

- ресурсний потенціал: стратегічне планування, організація (синхронізація), концентрація матеріальних, кадрових та інформаційних активів для охорони спадщини;

- управлінська експертиза: акцент на спільному застосуванні інструментарію (зокрема, принципів та функцій управління) та практик, необхідних для продуктивної співпраці в міжсекторальному форматі;

- соціальна інтеграція: пріоритет діалогових форматів, взаємодії, оцінки рішень та нагляду з громадським сектором для урахування інтересів усіх учасників при створенні політики у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.

Розділ 3 дисертаційної роботи повністю зосереджений на рекомендаціях

органам публічного управління регіонального рівня з їх використання у практичній діяльності.

Дослідження ґрунтується на наукових методах, серед яких історизм, об'єктивність, аналіз та синтез. Це дозволило виявити закономірності розвитку публічного управління в сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, особливо з урахуванням міжнародних практик та українських реалій. Методи спостереження, порівняння та узагальнення допомогли сформувати комплексну картину процесу формування політики та публічного управління, а також оцінити ефективність управлінських практик у світовому та національному контекстах.

Важливу роль відіграв метод синтезу, який об'єднав різноманітні підходи та міждисциплінарні знання для створення цілісної концептуальної моделі управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини із залученням міжсекторальної взаємодії. Методи класифікації та типологізації допомогли систематизувати етапи розвитку галузі, функціональні аспекти та інституційні підходи, що сприяло розробці структурованих реєстрів і стратегій охорони.

Застосування аналогії з іншими сферами (напр., екологією, бізнес-менеджментом) дозволило Н. Г. Першіній адаптувати інструменти діагностики та оцінки для покращення управлінських рішень у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, з урахуванням локальних культурних особливостей та цифрових технологій. Це забезпечило комплексний та інноваційний підхід до збереження нематеріальної культурної спадщини в Україні.

У дисертаційному дослідженні наукові положення, висновки та практичні пропозиції підтверджені авторкою шляхом структурованого аналізу матеріалу, адекватних посилань на джерела та різноманітних візуальних матеріалів (схеми, таблиці). У заключних розділах детально сформульовані результати дослідження окремих аспектів, кожна глава супроводжена списком літератури та органічно пов'язана з подальшим змістом. Основні висновки дослідження сформульовані у кінцевій частині роботи, повністю відповідаючи визначеним завданням. Розділові висновки та загальні результати мають чітке обґрунтування, а запропоновані рекомендації відзначаються практичною цінністю. Оформлення дисертації виконане з урахуванням сучасних академічних стандартів.

Наукова новизна одержаних результатів. Доведеною науковою новизною роботи є те, що авторкою:

уперше: на основі аналізу Аналітичної доповіді ЮНЕСКО 2023 року виявлено ключові процесні та функціональні характеристики публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, які тісно

пов'язані з функціями планування, мотивації, комунікації, контролю та організації. Це забезпечує ефективне збереження нематеріальної культурної спадщини в Україні; запропоновано методологічний підхід, що поєднує процесний підхід з теоріями МСП (М. Садрі, А. Арістиду, Д. Равазі), дозволив обґрунтувати принципи управління: партнерство, прозорість, стійкість, інституційна ефективність, соціальна відповідальність бізнесу, меценатство, громадянська активність. Ці принципи корелюють з функціями управління, забезпечуючи їх збалансовану реалізацію.

Удосконалено: перелік ключових аспектів публічного управління в контексті європейської інтеграції: співробітництво, законодавче забезпечення, фінансування, інновації, і акцент зроблено на ролі держави та громадськості у збереженні нематеріальної культурної спадщини; формулювання охорони нематеріальної культурної спадщини як багатофункціонального процесу, що вимагає системного підходу та залучення різних суб'єктів. Публічне управління забезпечує планування, координацію, комунікацію та оцінювання.

Набули подальшого розвитку: концепт системності інструментів управління, що доводить кореляцію принципів з функціями; принципи управління в умовах міжсекторального партнерства: партнерство, прозорість, стійкість, інституційна ефективність, соціальна відповідальність, громадянська активність; критерії оцінки ефективності: кількість заходів, залучення громади, освітня діяльність, соціально-економічні показники, інфраструктура, цифрові технології.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях та відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено наукове обґрунтування комплексу підходів та інструментів публічного управління розвитком фізичної культури й спорту на регіональному рівні та розроблено відповідне методико-технологічне забезпечення їх реалізації.

Результати наукового дослідження, викладені в дисертації, отримані авторкою особисто. Основні наукові положення і висновки дисертаційної роботи опубліковані у 12 наукових публікаціях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України (з них 2 – у співавторстві), 7 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій. Опубліковані наукові праці достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень, а їх кількість відповідає існуючим вимогам.

Дисертаційне дослідження Н. Г. Першиної пройшло перевірку на унікальність з використанням сервісу «Strike Plagiarism». Програмний аналіз підтвердив відсутність плагіату: рівень схожості тексту склав 4,15 %, що

обумовлено використанням загальнодоступних термінів галузі та їх відповідності однієї праці. Порухень етичних норм академічного письма не виявлено.

Значення роботи для науки, практики та суспільства

За результатами вивчення внеску авторки у розвиток галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», вважаємо, що результати дисертаційного дослідження мають важливе наукове та практичне значення:

– *наукове значення* дисертаційного дослідження полягає в забезпеченні науково-теоретичної та методологічної основи для розвитку публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні, пропонуючи комплексний та інноваційний підхід до її збереження в умовах європейської інтеграції, що підтверджується досягненням мети дослідження та отриманими результатами, які мають елементи наукової новизни;

– *практичне значення* дисертаційного дослідження полягає в тому, що основні положення дисертації забезпечують практичне підґрунтя для вдосконалення публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, пропонують методологічну та емпіричну основу для формування, реалізації та підвищення ефективності управлінських процесів; в розробці пропозицій щодо впровадження процесного підходу та міжсекторального партнерства (держава, суспільство, громади), що спрямовані на підвищення якості охорони нематеріальної культурної спадщини.

Пропозиції щодо формування концептуальної моделі публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на основі міжсекторальної взаємодії впроваджено Управлінням культури і туризму Донецької обласної державної адміністрації під час заходів з охорони культурної спадщини у 2024 році (Довідка про впровадження № 177/0/191-25 від 13. 02. 2025 р.), в діяльності Дніпропетровської обласної асоціації органів місцевого самоврядування (Довідка про впровадження № 63/01-2025 від 17. 01. 2025 р.), під час вдосконалення навчально-методичного забезпечення освітніх програм в ННІДУ НТУ «Дніпровська політехніка» (Довідка про впровадження № 12-34/185 від 30. 12. 2024 р.), що вказує на практичну значущість результатів дослідження щодо публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини на локальному рівні, так і для суспільства в цілому.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Відзначаючи нові науково-обґрунтовані результати та практичні рекомендації, вважаємо за необхідне звернути увагу здобувачки, а також членів

разової спеціалізованої вченої ради на певні дискусійні положення, що містяться в роботі:

1. Авторка стверджує, що розвиток культури залежить більше від «компетентного управління, а не політичного устрою» (с. 35), але водночас наголошує на впливі радянської ідеології на науку в Україні. Чи не суперечить це тезі про незалежність культури від політики?

2. В п. 1.2 в аналізі наукових досліджень переважає акцент на матеріальній спадщині, хоча сама робота присвячена нематеріальній культурній спадщині. Чи не свідчить це про методологічний дисбаланс у вітчизняній науці?

3. Чи не вважає дисертантка, що акцент на «автентичності» нематеріальної культурної спадщини може конфліктувати з необхідністю адаптувати традиції до сучасного життя?

4. Варта уваги оцінка авторкою дисертації впливу сучасної війни на нематеріальну культурну спадщину. У тексті є згадка про «втрати в умовах воєнних дій», але чи можуть розглядатися в Концептуальній моделі публічного управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини за участю міжсекторальної взаємодії (п. 3.3) якісь стратегії збереження спадщини під час криз?

5. Яким чином запропонований авторкою процесний підхід в управлінні нематеріальною культурною спадщиною може бути використаний в подоланні дисбалансу між «елітарними» (академічними) та «народними» формами нематеріальної культурної спадщини? Наприклад, чи отримають однакову підтримку класична музика та усні традиції сільських громад?

Разом із тим, наведені питання зауваження суттєво не впливають на зміст дисертації.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Першиної Н. Г. є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають наукову новизну, теоретичну та практичну цінність. Винесені на захист нові положення, висновки та рекомендації є достовірними, а задекларована наукова новизна адекватно розкривається в роботі. Рівень проведеного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувачки, яка продемонструвала належний рівень оволодіння методологією наукової діяльності. Опубліковані за темою дисертації наукові праці достатньо повно відображують основні положення, висновки та рекомендації, які стали результатом авторського дослідження.

Актуальність обраної теми дослідження, належний науково-теоретичний

рівень, аргументованість і достовірність отриманих висновків та рекомендацій, ступінь наукової новизни, теоретична та практична значущість, стиль викладення матеріалу та оформлення рукопису дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота *Першиної Наталії Геннадіївни на тему: «Публічне управління у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні»* за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого відповідною Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.), а її авторка – *Першина Наталія Геннадіївна* – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент,

доктор наук з державного управління,
професор, доцент кафедри менеджменту
навчально-наукового інституту управління
та безпеки населення Національного
університету цивільного захисту України

Олена ПОСТУПНА

